

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for kystlynghei på Valsøya i Ørland kommune, Trøndelag

NIBIO RAPPORT | VOL. 6 | NR. 146 | 2020

Pål Thorvaldsen¹ og Liv Guri Velle²

¹NIBIO/ Avdeling for kulturlandskap og biomangfold ² Møreforsking

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for kystlynghei på Valsøya i Ørland kommune, Trøndelag.

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Pål Thorvaldsen og Liv Guri Velle

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
25.11.2020	6/146/2020	Åpen	52093	20/00901
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02686-0	2464-1162	39	2	

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Fylkesmannen i Trøndelag

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Simon Heier

STIKKORD/KEYWORDS:

Kystlynghei, kulturlandskap, seminaturlig naturtype, Valsøya

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap og biomangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Skjøtselsplanen gir faglige anbefalinger for restaurering og skjøtsel av naturtypen av den sterkt trua naturtypen kystlynghei på Valsøya i Ørland kommune. Den baserer seg på feltbefaring og intervjuer og er utviklet i samarbeid med grunneieren. Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av naturtypen basert på faggrunnlaget for handlingsplan for naturtypen. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Trøndelag

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Ørland

STED/LOKALITET:

Valsøya

GODKJENT /APPROVED

Anders Nielsen

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Pål Thorvaldsen

NAVN/NAME

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for Valsøya i Ørland kommune er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Trøndelag. Skjøtselsplanen gir faglige anbefalinger for restaurering og skjøtsel av naturtypen av den sterkt trua naturtypen kystlynghei. Den baserer seg på feltbefaring og intervjuer og er utviklet i samarbeid med grunneieren.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av naturtypen basert på faggrunnlaget for handlingsplan for naturtypen. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten.

Kapittel 5 gir en beskrivelse av de verdifulle naturtypene som inngår i lokaliteten. Den genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets naturbase. Veiledning for praktisk lyngsviing ligger i vedlegg 2. Dette er en veiledning som er utarbeidet og brukes ved lyngsviing av Statens Naturoppsyn.

Forfatterne takker grunneier Stein Erik Moxnes og Fylkesmannen i Trøndelag ved Simon Heier for samarbeid i forbindelse med gjennomføring av arbeidet.

Tjøtta/ Ålesund, 19. november 2020.

Pål Thorvaldsen og Liv Guri Velle

Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	5
1.1	Ulike typer kystlynghei	5
1.2	Geografiske variasjoner av kystlynghei	6
2	Valsøya; naturgrunnlag og dagens drift	7
2.1	Kort områdebeskrivelse av Valsøya.....	7
2.2	Driftsbeskrivelse	9
3	Skjøtsel av Valsøya – planlagte tiltak.....	14
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei	14
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	14
3.3	Lyngsviing	16
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	16
3.5	Mål for skjøtsel på Valsøya	17
3.6	Planlagte skjøtselstiltak på Valsøya	19
3.7	Oppfølging av skjøtelsplanen	22
4	Mer informasjon	23
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene	24
6	Kilder.....	28
7	Bilder.....	29
8	Artsliste.....	35
	Vedlegg.....	36

1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som forplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlanterkysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensettingen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også arts mangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediær bakli-hei, intermediær kystlynghei, intermediær tørr kystlynghei, intermediær fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015).

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttbær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbar vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som fleckmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttørkingsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktrevende arter og myrarter som klokkeling, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

Sør-Norge

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Vest-Norge

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkeling, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostmfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

Midt- og Nord-Norge

Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåtestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellarter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttøringsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

2 Valsøya; naturgrunnlag og dagens drift

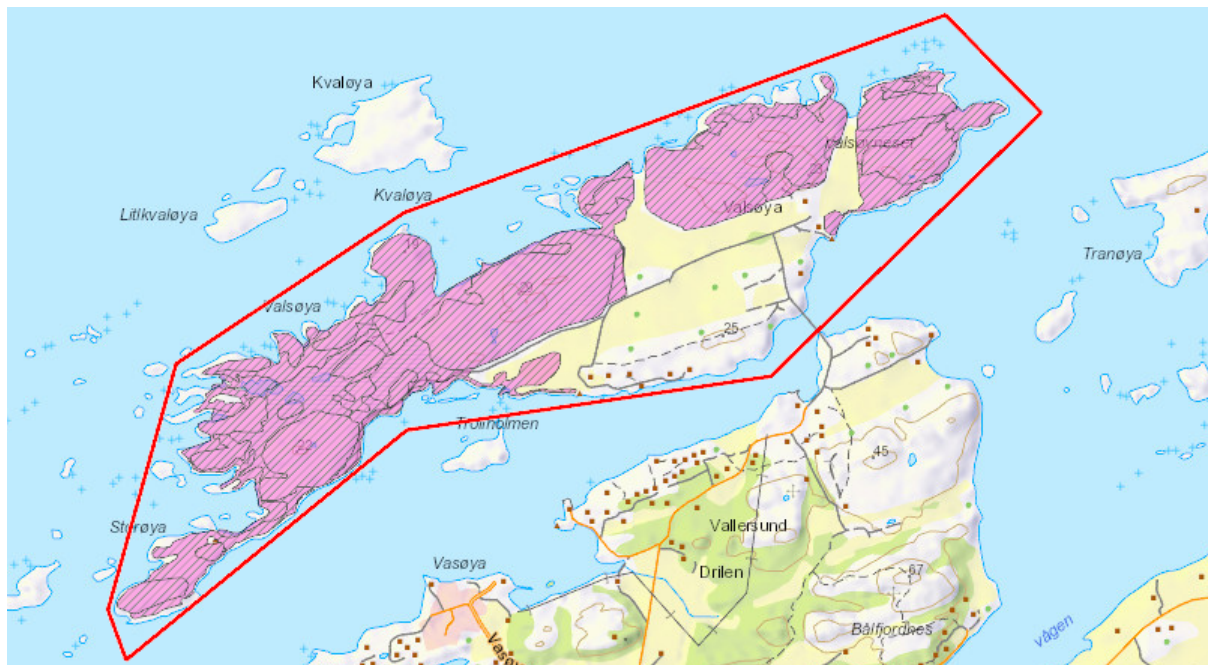
2.1 Kort områdebeskrivelse av Valsøya

Valsøya er en øy bestående av store arealer med kystlynghei, naturbeitemark, strandengvegetasjon og noen myrpartier og små skogsholt, og er et svært viktig område for biologisk mangfold (figur 1). Øya har husdyrbeiting langt bakover i tid, trolig tilbake til eldre jernalder (Melbye og Gaarder, 2014).

Valsøya har i dag velholdte kulturlandskap, og hvor det samlet sett er en høy biodiversitet, både innen karplanter, sopp og fugler (Gaarder et al. 2014, Melby & Gaarden, 2014; Prestø & Lyngstad 2002). Øya har gravminner fra eldre jernalder, og flere bygninger som er registrert i SEFRAK-registeret.

Bioklimatisk ligger Valsøya i boreonemoral vegetasjonssone og i svakt oseaenisk seksjon (Moen, 1998).

Berggrunnen består av granatglimmerskifer med lag av kalksilikatskifer og marmor. Dette laget kommer tydeligst frem på nordspissen av øya og deler av kystlinja på strekningen fra og med Nordvika hele veien sørover langs vestkysten av øya.

Figur 1. Valsøya er et svært viktig område for biologisk mangfold med flere trua naturtyper og sjeldne og trua arter. Dette gjør at store deler av arealet utenfor innmark klassifiseres som verdifullt etter Miljødirektorates kartleggingsinstruks for 2020 og avgrenses i naturbase. Denne skjøtselsplanen er begrenset til arealene der naturtypen kystlynghei er registrert og omhandler dermed bare en mindre del av arealet på øya.

Lokalitetene Brandhaugen, Korsvollen og Mariparken (figur 2) nord er alle klassifisert til naturtypen kystlynghei som i dag er kategorisert som sterkt truet i Norsk rødliste for naturtyper (Hovstad et al. 2018). Den vekslende berggrunnen, partier med kildevannsfremspring og lang arealbrukshistorie gjør at kystlyngheia på Valsøya sammensatt. Innen lokalitetene finner man vekslinger mellom naturbeitemark og kystlynghei. Mens naturbeitemarka har engpreg, med innslag av einer og lite røsslyng og andre lyngarter, har kystlyngheia lyngpreg, og der røsslyng kommer inn som en av flere viktige lyngarter. Generelt er røsslyngen vindslitt og delvis skadd av tråkk og/eller tørke, og røsslyng forekommer sjelden høgvekst og i stor dominans.

Figur 2. Kart som viser de tre kystlyngheilokalitetene på øya: Mariparken Nord, Korsvollen og Brandhaugen.

Figur 3. Nye lokaliteter med kystlynghei på Valsøya som kom til gjennom NiN-kartlegging i 2020. Til sammen utgjør disse 193 daa.

2.2 Driftsbeskrivelse

Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse:

11.11.2020

Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart):

All utmark på Valsøya, med vekslinger mellom flere naturtyper, deriblant kystlynghei, utgjør i dag ett stort felles beiteområde. Utmarka beites i form av rotasjonsbeiting, der storfe og sau settes på en rekke større avdelte beiteområder vekselvis etter hvordan beitetilgangen er. Vurderingen av beitetilgangen gjøres løpende gjennom hele beitesesongen som starter tidlig på våren og avsluttes sent på høsten. Tidvis sleppes dyr inn på innmarksareal for å beite ned disse, og for å avlaste utmarksbeiter.

Dagens grunneier, Stein Erik Moxnes, tok over gårdsdriften i 1979. Han har drevet kjøttproduksjon på storfe og sau. I perioden 1980-1995 var det hovedsakelig sau som gikk på utmarksbeite, mens storfe i liten grad hadde tilgang til beiten. Dette ble endret i 1995, da det ble lagt om til økologisk drift, og både sau og storfe går på utmarksbeitet. Beitetrykket har vært nokså stabilt fra 1995 og frem til i dag. Dette består av om lag 75 norsk kvit sau, 30-35 kyr og kviger, og om lag 70 ungdyr (oksekalver kastreres). Storfeet er en blandingsrase mellom Norsk Rødt Fe, Limousine og Hereford.

Både kalving og lamming skjer inne i fjøset for å ha godt tilsyn. Kalvinga skjer hovedsakelig i perioden mars-mai, mens lamminga foregår i april. I denne perioden (fra begynnelsen av april) er ungdyra på utmarksbeite. Det blir gitt tilleggsfôr til dyra på faste fôringsplasser, som i hovedsak tilknyttet innmarksarealer og driftsbygningen, og gjødselpåvirkning i utmark som følge av fôring er ansett som lav.

Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene:

Kystlyngheia på Valsøya er tilgjengelig for beitedyr gjennom store deler av året. Det er bare helt kort periode på vinterstid det ikke beites her. Hovedbeitetrykket er fra sau og ungdyr av storfe. Det er de samlede beiteressursene som styrer rotasjonsbeitingen i utmarka. Når ett beite begynner å bli godt nedbeitet, flyttes dyra til neste område. Beitemarka fremstår som moderat beitet. Det er stedvis noen tråkkskader i kystlyngheia, men dette er ikke omfattende. Røsslyng tåler dårligere tråkk fra dyr etter hvert som den blir eldre, og med mye røsslyng i moden fase, er dette noe man skal se litt etter når det går storfe i kystlynghei. Dagens beitestrategi fremstår likevel som en bærekraftig og god måte å ivareta kystlyngheia på.

Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart):

Det har ikke vært svidd så mye de siste 15-20 årene på Valsøya, men det er ønskelig å komme i gang igjen, ettersom kystlyngheia er i moden fase, og klar for å bli svidd. Sviing vil være med å fjerne røsslyng som er tørkeskadet etter vintertørken i 2014. Ung og mer vital lyng tåler både tråkk og tørke bedre enn gammel lyng.

Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing:

Det har vært ryddet og brent noe einerkratt manuelt i tilknytning til Korsvollen.

Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)?

Det er kjent at det er lange tradisjoner for hevd på Valsøya, og beitebruken strekker seg trolig tilbake til eldre jernalder. Det har vært lang kontinuitet i dagens bruk, med om lag samme beitetrykk i utmarka tilbake til 1995. Hevdpreg og mangfold vitner om at beitingen fremmer biodiversiteten innen både flora og fauna, og er helt sentral for at semi-naturlige naturtyper skal kunne ha sine verdier.

Det er tradisjoner for å svi lyng på Valsøya. Det opplyses at sviflatene har vært nokså store, og bare noen mindre områder har vært vanskelig å svi av praktiske grunner. Tradisjonelt har man brent hvert 20. år, og gjenveksten av røsslyng har vært god.

Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres?

Skjøtselen av kystlyngheia fremstår som god. Selv om kystlyngheia ikke beites vintermånedene, fremstår den likevel i god hevd, og har få tegn til gjengroing av løvskog slik man finner noen andre steder på øya. Lyngsviing vil være et viktig virkemiddel for å forynge lyngen, og i tillegg fjerne noe einerkratt som har kommet opp. Dagens beitestrategi med vekslinger av sau og ungdyr av storfe fremstår som god.

Må skjøtselen ta spesielle hensyn i området (sjeldne arter, hekkende rovfugler, andre hekkende fugler, problemarter, kulturminner, vern etc.)?

Nei, det er ikke registrert viktige verdier innen kystlyngheia som skjøtselen må ta hensyn til. Det ligger en forekomst med tindved i Tinnvika, og dette området skal ikke svies. Det er også noen andre forekomster av tinnved i de sørlige delene av øya. I alle områdene der tinnved vokser bør den få utvikle seg mest mulig fritt, men det kan tynnes litt dersom bestanden blir for tett. En kan da la de eldste individene stå og heller tynne på de unge individene som etablerer seg.

Beskriv rutiner for tilsyn og sanking:

Det er kontinuerlig tilsyn med dyra på utmarksbeitet på Valsøya, og dette skjer flere ganger ukentlig.

Beskriv tilgang til ly på beite:

Det er flere naturlige ly for dyra på beite. I tillegg så er det gode rutiner på flytting av dyr mellom deler av utmarksbeitene gjennom året. Dyra er inne ved kalving og lamming, og det er overbygd fôrplass i nærheten av driftsbygning.

Beskriv rutiner for eventuell nødfôring og plassering av fôr plass:

Det blir gitt ekstra fôr til dyr på utmarksbeite etter behov. Dette fôret kommer fra innmarksarealene på Valsøya. Det benyttes faste fôr plasser som både er praktiske i forhold til drifta, dyra kjenner til plassene, og det er liten gjødslingseffekt fra fôr plass til utmark.

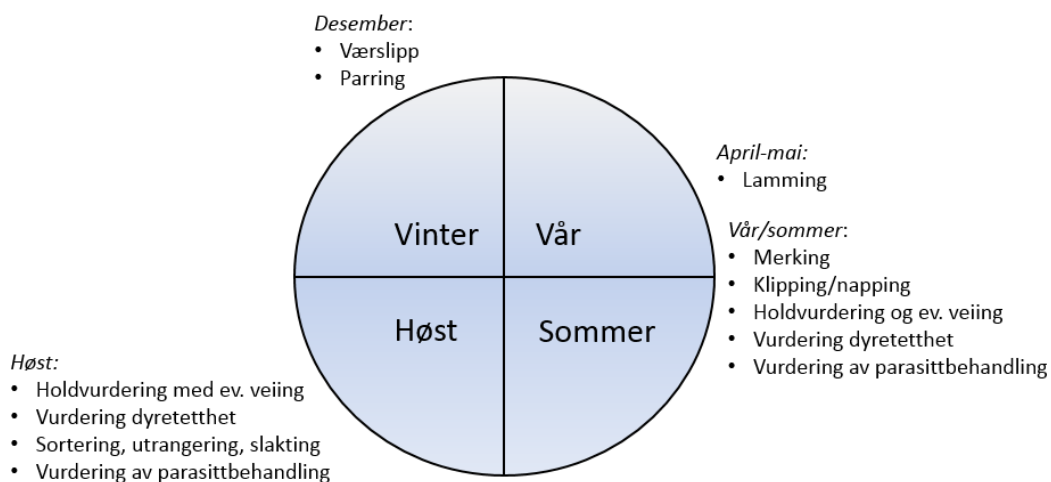
Beskriv vanntilgang til dyra på beite:

Det finnes naturlige vannkilder på utmarksbeitet i forsengkninger og torvtak. I tillegg får dyra vann fra drikkekar, og her er det jevnlig tilsyn. Tilsynet øker i perioder med tørt vær og i perioder det er kaldt og fryser til.

Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»):

Drifta er ikke registrert som utegangerdrift. Det drives økologisk, og drifta har Debio-godkjenning.

Driften gjennom året for sau:

April: Lamming skjer i april – denne skjer inne med tilsyn.

Vår/sommer: Dyra merkes og får snylterbehandling. Det veksles på hvilke midler som gis mot parasittbehandling for å hindre resistens. Holdvurdering skjer etter klipping.

Høst: Ved sankning på høsten vurderes dyrehelse og hvilke dyr som går videre i avl, og hvilke dyr som skal tas ut til kjøttproduksjon.

Vinter: det velges jevnlig ny vær for å unngå innavl.

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

Det er ønskelig å holde frem med samme beitestrategi som i dag. I tillegg er det et ønske om å svi kystlynghei for å fornye lyngheia som i dag er i moden fase. Det er også ønskelig at lyngsviing fjerner noe av einerkrattet som har kommet frem.

Andre kommentarer:

Valsøya består for en stor del av svært verdifull jordbrukshistorisk brukslandskap, men denne skjøtselsplanen er begrenset til å gjelde tre lokaliteter kystlynghei i den nordlige og sentrale delen av øya. Det kan deles i flere naturtyper der kystlynghei er en viktig del. Andre viktige beiteområder er seminaturlig strandeng og naturbeitemark. Det er denne blanding av typer som gjør Valsøya spesiell og derfor vanskelig å få inn i dette skjema (se figur 1). Det er viktig at også skjøtselsplan for naturbeitemark blir revidert og at det også kommer planer for seminaturlig strandeng, slik at hele øya blir sett i sammenheng.

Det er også registrert annen kystlynghei på Valsøya som inngår i naturbasen uten at disse av tekniske årsaker formelt sett inngår i denne skjøtselsplanen.

3 Skjøtsel av Valsøya – planlagte tiltak

3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsfôring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdata.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernlova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnlaget, må beitegrunnlaget vurderes. Beitegrunnlaget påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvêdet og skadet røsslyng forringer beitene mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnlaget gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalet raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tynge saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnlaget.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å føre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauene får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannsløkkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i

gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

3.5 Mål for skjøtsel på Valsøya

Utarbeides av fagkyndig kartlegger. Veiledning finnes i kapittel 10.

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtelsesplan: 11.11.2020			
Dato befarings: 9. august 2020 30. september 2020			
Dato samtale med grunneier/bruker: 9. august 2020			
Utformet av: Pål Thorvaldsen Liv Guri Velle		Firma: NIBIO Møreforsking	
UTM sone: 33	Nord: 63.86904°N	Øst: 9.73405°Ø	Gnr./Bnr.: 86/1, 86/16
Areal (nåværende): Det samlede arealet av kystlynghei er 579 daa hvorav 386 daa er registrert tidligere og 193 er nytt i 2020.			Areal (etter evt. restaurering): Ingen restaurering er aktuell
Del av verneområde: Nei			Hvilket vern:
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke: Nei. Det finnes flere tindvedforekomster i nærheten av kystlyngheia, og disse skal ikke brennes.			

MÅL

Hovedmål for lokaliteten:

Hovedmålet er å ivareta den sterkt truede naturtypen kystlynghei gjennom beiting med sau og storfe og lyngsviing. Tradisjonell skjøtsel med beiting og sviing vil sikre naturtypens økologi og mangfold. I tillegg vil skjøtselen legge til rette for gode forhold for produksjon av mat.

Konkrete delmål:

- Svi kystlynghei for å skape vekslinger mellom lynghei i ulike faser
- Redusere omfanget av einerkratt til fordel for gras- og lyngdominert vegetasjon gjennom lyngsviing
- Fornye gammel og tørkeskadet røsslyng (etter vintertørken i 2014) med kystlynghei i ung fase

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Hovedmål og delmål gjelder for all registrert kystlynghei på Valsøya.

Tilstandsmål arter:

Røsslyng er en viktig nøkkelart i kystlyngheia, og dette er også gjeldende på Valsøya. Det er en målsetning å få frem yngre og mer vital røsslyng her, og at man får frem mosaikker av røsslyng i ulike vekstfaser (alder). Røsslyng utvikler seg gjennom fire ulike faser etter brann (pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, se lyngheisyklusen). Kystlyngheia på Valsøya er i dag i stor grad i moden fase. Ved å svi denne lyngen vil man fjerne gammel lyng til fordel for ung lyng. Dersom man svir flere mindre områder over tid, vil man få frem vekslinger mellom røsslyng i ulike faser. Størrelsen på brannflatene på Valsøya kan gjerne variere mellom 5-10 daa, og tilpasses topografien i landskapet.

Røsslyngen er ikke så høyvokst grunnet vindslitasje og inneholder en del forvedet plantemateriale. Ved å svi lyngen, forventes det at det vil etablere seg frøspirer fra røsslyng allerede første påfølgende sensommer eller høst etter sviingen. Røsslyngspirene er gjerne små, men mange de tre første årene etter brann. Etter hvert som plantene vokser seg til, vil de begynne å ta over dominansen i feltsjiktet og røsslyngen går over i byggefase og lyngheia fortetter seg (etter 5-8 år).

Det er viktig at beitetrykket tilpasses røsslyngen; blir det for høyt vil røsslyngen gå ut til fordel en mer grasdominert vegetasjon. Blir beitetrykket for lavt, kommer det gjerne inn gjengroingsarter, og da særlig løvskogsarter.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

En del einerkratt kan med fordel brennes og/eller ryddes bort ved saging, men det behøver ikke være en målsetting om å fjerne all einer ettersom einer er en viktig plante for å gi ly til hekkende fugl samtidig som den gir habitat til epifyttvegetasjon.

Tistler kan fjerne ved hjelp av ugressfjerner, og plantematerialet kan brennes på bål (ikke komposteres).

Sitkagran og buskfuru fjernes lettest ved å rykke opp med rota så lenge de er små og med sag om de er større. Det er viktig å stubbe svært lågt for å unngå at det skytes nye skudd fra stamme.

3.6 Planlagte skjøtselstiltak på Valsøya

3.6.1.1 Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:

Fremhold av beitestrategi og beitetrykk:

Det anbefales at dagens beitestrategi og beitetrykk opprettholdes. Kombinasjonen av beiting med ungdyr og sau i store deler av vekstsesongen fungerer fint for å ivareta kystlyngheia, og denne beitebruken er ganske unik i nasjonal sammenheng. I utmarka på Valsøya ser man kystlynghei, naturbeitemark og strandeng i sammenheng, og vekslinger mellom gras- og lyngdominert vegetasjon danner det samlede beitegrunnlaget.

Vedlikehold av gjerder og grinder:

Det er viktig at gjerder og grinder holdes vedlike, slik at dagens beitestrategi kan fortsette. Naturlig vedlikehold må påventes.

Informasjonstavle:

Det er stor ferdsel av turgåere på Valsøya. Det er et behov for å få laget til oppdatert informasjon om bruk av beitedyr for å ivareta kulturlandskapet, og viktigheten av lukking av grinder og bruk av strømgjerde for å hindre at dyr slippes ut. Informasjonen bør både henge på oppslagstavlen ved parkeringsplass, men også ved enkelte strømgjerder/grinder der det er stor ferdsel.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak beiting og tilrettelegging for beiting: Beiting med sau og storfe	Årlig		
Utstysrbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting: Vedlikehold av gjerder og grinder. Informasjonsmateriell om beiting og lukking av strømgjerder og grinder til turgåere.			

3.6.1.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing:

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing: Sviing av kystlynghei	2021-2025	40 daa per år	
Utstysrbehov knyttet til sviing: Det anbefales at det kjøpes inn 2 gassbrennere og 2-4 brannvifter og 2-4 brannsikre kjeledresser			

3.6.1.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av planlagte restaureringstiltak:

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak:			
Manuell fjerning av einer	2021-2025	1-2 dagsverk per år	
Fjerning av tistel	2021-2025	3-4 dagsverk per år	
Fjerning av sitkagran og busk/bergfuru	2021-2025	2 dagsverk pr. år	
Utstysrbehov knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter:			
Ugressfjerner (verktøy for å ta bort tistel med rosett og rotsystem)			

3.6.1.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK

Beskrivelse av andre tiltak, ut over restaurering, sviing og beiting.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak:			
UTSTYRSBEHOV			
Annet:			

3.7 Oppfølging av skjøtselsplanen

OPPFØLGING
Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år: Skjøtselsplanen bør evalueres innen 2025.
Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper: Ingen kjente behov
Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert: Ingen
ANSVAR
Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen: Stein Erik Moxnes

4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNS hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

Annen aktuell litteratur:

- Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.
- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).
- Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.
- Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

5 Detaljert beskrivelse av naturtypene

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)		
Navn på lokaliteten: Brandhaugen Korsvollen Mariparken Nord <u>NYE 2020:</u> Storøya Storøya øst Kobbskjerhaugen Kvalvika Indre 3 Kobbskjervika Indre Kobbesjervika midtre Kvalvika Indre Valsøya sør 6 Kobbskjerhaugen indre Kvalvika Ytre Valsøya sør 1	Kommune: Ørland	Områdenr.:
ID i naturbase: NINFP: 2010045376 NINFP: 2010045388 NINFP: 2010045387 <u>Nye 2020:</u> NINFP2010045299 NINFP2010045324 NINFP2010045248 NINFP2010045370 NINFP2010045374 NINFP2010045237 NINFP2010045364 NINFP2010045349 NINFP2010045351 NINFP2010045366 NINFP2010056405	Registrert i felt av: Pål Thorvaldsen og Liv Guri Velle	Dato: 9. august 2020 30. september 2020

Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige): Melbye og Gaarder, 2018 Garder et al. 2014 Prestø & Lyngstad, 2002				Skjøtselsavtale: Inngått år: 2020 Utløper år: 2025		
Hovednaturtype (% andel fordeling): T34 Kystlynghei (85 %) Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling): V9 Seminaturalig myr (5 %) T1 Bart berg/T6 Strandberg (10 %)				Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling): T34-C4 Intermediær kystlynghei (65 %) T34-C4 Fattig kystlynghei (15 %) T34-C5 Svakt kalkrik kystlynghei (5 %) T34-C4 Sterkt kalkrik kystlynghei (2%)		
Lokalitetskvalitet (etter kvalitetsmatrise MD 2020): Høg kvalitet Lokalitetens verdi (etter DN-13 Håndbok): Viktig (B)				Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.):		
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11): Ingen						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	x	Slått		
20-50 m		Svak		Beite	x	
50-100		Ingen		Pløying		
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning	x	
				Park/hagestell		

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

Innledning:

Områdebeskrivelsen er utarbeidet av Pål Thorvaldsen (NIBIO) og Liv Guri Velle (Møreforsking AS) etter feltarbeid 09.08.2020 og 30.09.2020. Undersøkelsen ble gjort i forbindelse med revidering av skjøtselsplan for kystlynghei på oppdrag fra Fylkesmannen i Trøndelag. Området er tidligere beskrevet av Gaarder (2104) og Prestø & Lyngstad (2002). I forbindelse med arbeidet ble hele Valsøya rekartlagt etter NiN 2.1 og kystlynghei fikk dermed ny avgrensing, områdebeskrivelse og verdi. Som et resultat av dette arbeidet ble det lagt til i alt 11 nye dellokaliteter kystlynghei på Valsøya. De nye lokalitetene utgjør til sammen 193 daa slik at det nå er registrert i alt 579 daa kystlynghei på Valsøya i naturbase.

Beliggenhet og naturgrunnlag:

Bioklimatisk ligger Valsøya i boreonemoral vegetasjonssone i svakt oseanisk seksjon (O1). Berggrunnen består av granatglimmerskifer med lag av kalksilikatskifer og marmor. Dette laget kommer tydeligst frem på nordspissen av øya og deler av kystlinja på strekningen fra og med Nordvika hele veien sørover langs vestkysten av øya.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:

Lokalitetene Brandhaugen, Korsvollen og Mariparken nord er alle klassifisert til kystlynghei (EN) og relativt like i forhold til naturkvaliteter. Dette gjelder også de nye lokalitetene som ble avgrenset lengre sør på øya i forbindelse med NiN kartlegging av hele Valsøya. På grunn av vekslende berggrunn, partier med kildevannsfremspring og lang arealbrukshistorie er kystlyngheia på Valsøya likevel sammensatt. I de rikeste partiene dominerer einer og grasarter og lyngforekomstene i disse delene er små, og dette arealet klassifiseres til naturbeitemark og faller utenfor de arealene som er avgrenset her med unntak av små flater som ikke lar seg skille ut i den aktuelle målestokken. I arealene med mer typisk kystlynghei er røsslyngen vindslitt og delvis skadd av tråkk og/eller tørke og røsslyng forekommer sjelden hogvokst og i stor dominans. Det er også påfallende mange små kildevannsfremspring over store deler av øya, spesielt i nordøst. Viktigste kystlyngheiutforming er T34-C4 Intermediær kystlynghei i vekslende med T34 -C2 Fattig kystlynghei og bart berg. Tørrhei dominerer, men det er fuktigere hei i sigevannsforsenkinger og inn mot myrkanter. På de rikere partiene går den over til T34-C5 Svakt kalkrik kystlynghei og flekkvis også T34-C6 Sterkt kalkrik kystlynghei. Det ble ikke registrert baklihei. Viktigste skillearter mot fattig hei (T34-C2) på Valsøya er harerug, kornstarr, skogstorkenebb, blåtopp og smyle. I de rikere heitypene forekommer kalkindikatorer som fjellfrøstjerne, gjeldkarve, beitestarr, blåstarr, loppestarr, dvergjamne, hårstarr, villin og gulmure.

Artsmangfold:

Naturmangfold fastsettes til moderat til lite på grunn av lokalitetens størrelse, vurdert individuelt for hvert enkelt polygon. Det er ikke registrert rødlistearter blant karplanter som tilsier oppjustering til stor verdi. Det er heller ikke registrert tilstrekkelig antall kartleggingsenheter, men en nyere liten brannflate der det er brent einer, lyng og noe tindved. Det er tidligere registrert en del rødlistet beitemarksopp i de avgrensede lokalitetene, men disse vokser i hovedsak i naturbeitemark og faller dermed i stor grad utenfor arealet som er avgrenset her med unntak av i et fåtall polygon. Likevel ble det registrert mønjevokssopp, kjeglevokssopp og gul vokssopp i areal klassifisert som kystlynghei. Av fugl ble det ved befaringsforuten vanlige sjøfugl registrert låvesvale, gråspurv, skjærpiplerke, sandlo, myrsnipe, enkeltbekkasin, fiskemåke (NT) og en større flokk stær (NT). Øvrige rødlistede arter registrert i naturbase i hekkesesong er gjøk (NT), bergirisk (NT), makrellterne (EN), tyvjo (NT), ærfugl (NT) og gulspurv (NT).

Bruk, tilstand og påvirkning:

I henhold til Miljødirektoratets kartleggingsinstruks for 2020 fastsettes tilstand til god for alle de aktuelle lokalitetene på grunn av at lokalitetene er intakt og naturkvalitetene opprettholdes gjennom et tilpasset beitetrykk, som stedvis er vurdert i grenseland til å være noe intensivt. Hverken forekomst av fremmedarter eller spor etter tyngre kjøretøy gir grunnlag for nedjustering. Det er noe trakkskader fra storfe i deler av lyngheia, og dette gjør den lettere å etablere seg i for fremmede arter med gode spredningsegenskaper, som f.eks sitkagran og bergfuru. All kystlynghei på Valsøya blir beitet av norsk kvit sau og ammekyr av en blanding av NFR, Hereford og Limousine. Det praktiseres et rotasjonsbeite der så å si hele øya inngår.

Fremmede arter:

Det ble registrert et fåtall ungplanter av sitkagran og bergfuru, disse individene har trolig spredt seg over fra fastlandet og forekommer i de sørlige delene av øya i den lokaliteten som kalles Kobbskjerhaugen. Et par individer av sitkagran ble registrert ved Falkberget og ei buskfuru noe lengre vest inne på Brandhaugen. Det ble ikke registrert fremmede arter på Mariparken Nord. Det er for øvrig plantet mye buskfuru i de østre delene av øya og langs Vallersundet. Her finnes det også noen større individer sitkagran.

Kulturminner:

Det er ikke registrert kulturminner i lokalitetene.

Skjøtsel og hensyn:

Det er ingen spesielle skjøtselshensyn å ta, med unntak av at lyngsviing ikke skal bre seg inn i tindvedforekomst utenfor kystlyngheia.

Del av helhetlig landskap:

Lokalitetene av kystlynghei inngår som en viktig del av det jordbrukshistoriske brukslandskapet på Valsøya og i ytre Trøndelag for øvrig, der også naturbeitemark og seminaturlig strandeng utgjør verdifulle biotoper for artsmangfoldet i et helhetlig kulturlandskap.

Verdibegrunnelse:

Det meste av kystlynghei på Valsøya kommer ut med høy kvalitet fra kvalitetsmatrisen i kartleggingsinstruks fra MD 2020 med unntak av lokalitet kalt Korsvollen sammen med noen av de mindre nye lokalitetene som får moderat verdi fordi de har for lite areal. Der det er registrert forekomst av rødlistete beitemarkssopp vektet kvalitet likevel opp til høy verdi.

Etter kriteriene fra DN-13 Håndbok og senere revisjoner fastsettes verdi til Viktig (B) på grunn av størrelse og at lokalitetene er i god tilstand uten gjengroing eller påvirkning av fremmedarter av betydning. Det er registrert ei sviflate, men den er for liten til at lokaliteten vektet opp til Svært viktig.

Merknad:

6 Kilder

- Gaarder, G. Fjeldstad, H. Hanssen, U. & Langmo, S.H.L. 2014. Supplerende naturtypekartlegging i Bjugn kommune 2012-2013. Miljøfaglig utredning Notat 2014-7: 1-22 + vedlegg.
- Hovstad, K. A., Johansen L., Arnesen, A., Svalheim, E. og Velle, L. G. (2018). Kystlynghei, Semi-naturlig. Norsk rødliste for naturtyper 2018. Artsdatabanken, Trondheim. Hentet (10.11.2020) fra: <https://artsdatabanken.no/RLN2018/74>
- Melby, M.W. & Gaarder, G. 2014. Skjøtselsplan for Valsøya: Brandhaugen naturbeitemark i Bjugn kommune; Sør-Trøndelag fylke. Miljøfaglig utredning, notat 2014-33.
- Prestø, T. & Lyngstad A. 2002. Biologisk mangfold i Bjugn kommune. NTNU Vitenskapsmuseet, Trondheim. Botanisk notat 202-8.

7 Bilder

Foto er tatt av Liv Guri Velle og Pål Thorvaldsen ved befaring av kystlyngheia, 2020.

Foto 1: Kystlynghei, Mariparken Nord.

Foto 2: Viser brent einerkratt på Korsvollen. I det svidde området kommer det frem tepperot, gulaks, engkvein og multe.

Foto 3: Etablering av røsslyngspirer i lyngheia på Korsvollen.

Foto 4: Kystlynghei med lyngdominans innenfor Mariparken Nord. Her er røsslyng, blokkebær, krekling, blåbær, tyttebær typiske lyngarter.

Foto 5: Tindved forekomst som ikke skal svies av.

Foto 6: Flere steder på Valsøya finnes det løvskog i forsenkingene.

Foto 7: Tistler må gjerne fjernes manuelt slik at man holder spredningen nede. Disse sprer seg lett inn i nysvidde flater.

Foto 8. Utsikt mot beitelandskapet på Valsøya. Brandhaugen i Bakgrunnen.

Foto 9: Storfe på beiting i kystlynghei.

Foto 10: Utsnitt av Brandhaugen.

*Foto 11: Tråkkskader og
revegetering av røsslyng.*

8 Artsliste

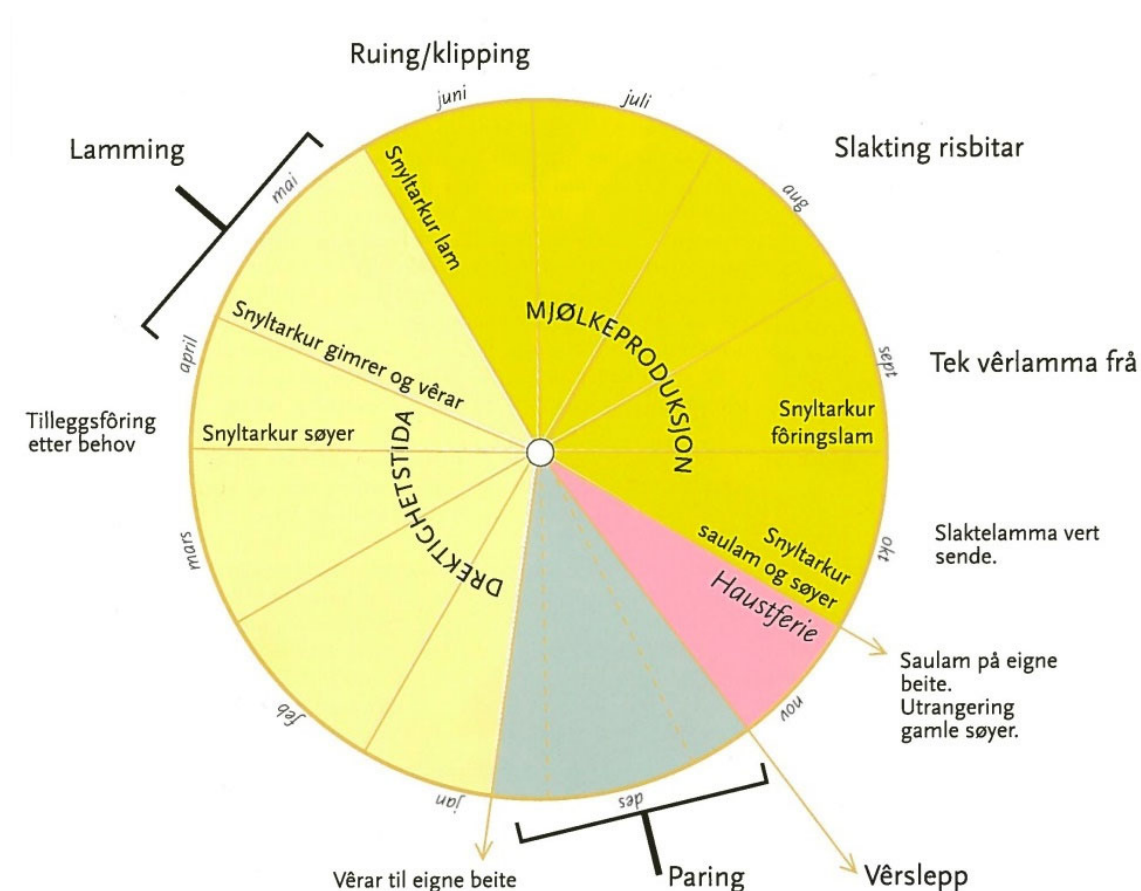
Beitestarr	Hårstarr
Bjønnskjegg	Kattefot
Blåbær	Kornstarr
Blåknapp	Krekling
Blåstarr	Kvitkløver
Blåtopp	Loppestarr
Duskull	Rome
Dvergbjørk	Rypebær
Dvergjamne	Rødsvingel
Engkvein	Skogstorkenebb
Etasjemose	Skrubbær
Finnskjegg	Smyle
Fjellfrøstjerne	Sveve sp.
Furumose	Tiriltunge
Geitsvingel	Torvull
Gjeldkarve	Villin
Gulaks	Ørevier
Gulmure	Øyentrøst
Harerug	

Vedlegg

Vedlegg 1: Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane).

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøy (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.

Vedlegg 2: Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO

SNO-retningslinjer for lyngbrenning

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

Fra: SNO-sentralt

Dato: Gjeldende fra 2011

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjøtte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjøtte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeidet.

Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndigheten skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)
- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars

- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskufler etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.